

Penitenciárna psychológia

Penitenciárna psychológia ako súčasť forenznej psychológie je aplikovanou psychologickou disciplínou, zaoberajúcou sa v trestnom konaní fázou vykonávacou. Podľa Čepeláka (1982) je **penitenciárna psychológia odvetvím psychologickkej vedy, úlohou ktorého je využitie poznatkov základných a špeciálnych psychologických disciplín pri riešení problematiky resocializácie páchatel'ov odpykávajúcich si trest odňatia slobody, prípadne i páchatel'ov, u ktorých boli použité opatrenia spôsobujúce obmedzenie slobody**. Netík (Netík, Netíková, Hájek, 1997) upozorňuje, že do záujmu penitenciárnej psychológie patria aj psychologické aspekty alternatívnych trestov, tzn. trestov nespojených s odňatím slobody. Sochůrek (2007) poskytuje **definíciu penitenciárnej psychológie**, v ktorej uvádza, že **sa zaoberá psychologickou problematikou väznenia človeka, jeho adaptáciou, prežívaním, psychologickými aspektmi zaobchádzania s väzňom vrátane aplikácie psychologických metód, penitenciárnou diagnostikou (zarad'ovaním väzňov do skupín), vhodnosťou pracovného zaradenia väzňa, expertízou pre posúdenie možného podmieneného prepustenia, interakciou väzeň, personál, psychologickým výberom personálu** a pod. Neoddeliteľnou súčasťou snáh penitenciárnej psychológie je aj **harm reduction** – minimalizácia negatívnych dopadov väznenia na psychiku človeka. V tej najvšeobecnejšej rovine je možné penitenciárnu psychológiu definovať ako **odbor aplikovanej psychológie, ktorá skúma psychické javy spojené s problematikou osôb, u ktorých boli použité opatrenia spôsobujúce obmedzenie slobody** (Kopp, 2004).

Náš záujem sa sústreďí najmä na osobnosť odsúdeného z pohľadu korektívnej socializácie a na problémy spojené s výkonom trestu odňatia slobody, pretože ide o najčastejšie používanú spoločenskú sankciu, ktorá spôsobuje najzávažnejšie následky a predstavuje jeden z najväčších problémov väzenských systémov na celom svete.

1. Základné funkcie trestu a jeho ciele

V najvšeobecnejšom zmysle slova je trest spolu s odmenou jedným z dôležitých základných výchovných prostriedkov.

Trest v užšom, pedagogickom chápaní môžeme definovať ako jednu z foriem negatívneho motivačného pôsobenia, ako zámerne navodený následok nesplnenej alebo zle splnenej úlohy (Průcha In: Sochůrek, 2007).

V celospoločenskom (sociálnom) kontexte je používaný ako významný obranný mechanizmus pred správaním a konaním, ktoré porušuje zavedené sociálne konvencie, pravidlá alebo normy, teda aj delikventným konaním, pričom systém trestov je vymedzený právom (Sochůrek, 2007).

Účelom trestu je teda účinná ochrana spoločnosti. Tú je možné dosiahnuť niekoľkými mechanizmami:

- a) **izoláciou páchatel'a** - izolácia páchatel'a je aktuálne významná predovšetkým u jednotlivcov, ktorí nie sú schopní úspešne absolvovať proces korektívnej socializácie a sú pre spoločnosť nebezpeční;
- b) **odstrašením** – opakovane bola výskumne preukázaná jeho dielčia neúčinnosť. Odstrašenie je zvlášť neúčinné u chronických delikventov, recidivistov, osôb s kriminálnym životným štýlom. Účinné je pravdepodobne u jedincov s rozvinutým systémom inhibícií, t.j. útlmov správania, kde hrozba trestnej sankcie zvyšuje ich úzkosť a tá pôsobí ako mohutný brzdný mechanizmus proti možnému sociálno-deviantnému správaniu;
- c) **reguláciou správania** – t.j. zmenou správania jedinca v žiadúcom smere, navodenou adekvátnym zaobchádzaním. Len tento posledný mechanizmus sa javí ako skutočne účinný a zároveň humánný (Netík, Netíková, Hájek, 1997).

Ako sme už uviedli, trest predstavuje jeden z dvoch základných výchovných prostriedkov (druhým je odmena). Trest blokuje nežiadúce správanie, odmena posilňuje žiadúce. Vo výchovnej praxi, najmä u detí, operujeme vždy oboma prostriedkami tak, aby sme tvarovali žiadúce správanie. Na ich používanie poskytla významné podnety teória učenia:

1. **Sankcia**, ak má byť účinná, ak má zmeniť správanie, musí byť **individualizovaná**. Trest sám o sebe nie je objektívnou kategóriou. Čo je pre jedného trestom, druhého necháva ľahostajným a pre tretieho môže byť dokonca odmenou. Pri individualizácii trestu je možné, aspoň u niektorých deliktov, vychádzať z prevládajúcej motivácie kriminálneho správania, a nielen jeho, tiež z motivácie správania subjektu všeobecne. Kľúčom k tomu môže byť individuálna hierarchia hodnôt. Hodnoty prakticky označujú ciele motivovaného správania. Tie ciele, ktoré jedinec vo svojom živote preferuje. Ak je daný subjekt orientovaný predovšetkým na majetok a jeho kriminálne správanie je motivované snahou majetok získať, potom

ohrozenie majetku, jeho primerané zníženie, event. strata budú predstavovať veľmi pravdepodobne podstatne účinnejšiu sankciu než strata inej hodnoty, napr. slobody. Individualizácia sankcie je zvlášť nutná u kriminálnych recidivistov. Represívne prostriedky sú pre nich dobre známou skúsenosťou, voči ktorej sú imúnni. Pretože mnohí z nich prejavovali poruchy správania už od relatívne raného veku, mali dostatok príležitostí sa s trestami zoznámiť v plnej šírke a zvyknúť si na ne. Iba samotná represia je teda neúčinná. Postulát individualizácie sankcie však predpokladá zákonom stanovenú, dostatočne bohatú paletu sankcií.

2. **Sankcia, ak má byť účinná, musí nasledovať bezprostredne po previnení.** Diskontinuita procesu inadekvátne správania - trest má za následok nedostatočné učenie, pretože je prerušená väzba príčiny a následku. Z hľadiska kriminálneho správania môže navyše v dobe medzi deliktom, zadržaním a potrestaním dôjsť k radu spevnenia nežiadúceho správania, napr. zo strany priateľov, rodiny a pod. Nepochybne sa v tejto dobe uplatní a racionalizácia, ktorá sama môže spôsobiť spevnenie.
3. **Negatívna sankcia (trest), ak má byť účinná, musí byť sprevádzaná sankciou pozitívnou (odmenou).** Zatiaľ čo trest blokuje nežiadúce správanie a mal by byť jeho bezprostredným následkom, musí sa odmena vzťahovať k prejavému žiadúcemu správaniu či aspoň k jeho náznaku. Zložitejšie formy správania, ku ktorým patrí i správanie prosociálne, sa vytvárajú postupnou aproximáciou, približovaním sa k žiadúcemu cieľu (Netík, Netíková, Hájek, 1997).

Nakoniec pokladáme za dôležité dodať, že trest by mal byť pre páchatel'a neúmerným rizikom v zmysle vysokej pravdepodobnosti odhalenia a neodvratnosti odsúdenia. Mal by byť teda pre páchatel'a citelný, nasledovať čo najrýchlejšie po previnení a byť až na výnimku istý (Sochůrek, 2007).

2. Psychologické faktory výkonu trestu

2. 1. Penitenciárna diagnostika

Ak je obvinený na základe právoplatného rozhodnutia súdu uznaný vinným zo spáchania trestného činu, stáva sa odsúdeným a nastupuje výkon trestu odňatia slobody.

Jedným z prvých úkonov, ktorému sa odsúdený podrobuje, je psychologické vyšetrenie zamerané na diagnostiku jeho osobnosti. Diagnóza odsúdeného vypracovaná psychológom tvorí základ pre určenie najúčinnjších spôsobov zaobchádzania prispôbených individualite odsúdeného a je východiskom pre stanovenie konkrétnych cieľov v rôznych oblastiach rozvíjania osobnosti v rámci reedukačného programu.

Psychodiagnostika sa bežne definuje ako oblasť aplikovanej psychológie patriacej predovšetkým do odboru klinickej psychológie. Psychodiagnostika je v tomto zmysle tvorená všeobecnými zásadami psychodiagnostickej praxe a súborom psychodiagnostických metód. Podľa Kondáša (In: Kopp, 2004, s. 20) ide o „**určovanie a hodnotenie charakteristík osobnosti, duševných funkcií a stavov pomocou pozorovania, interview, psychodiagnostických testov a iných psychologických metód vhodných na postihnutie, kvalifikáciu, meranie a hodnotenie individuálnych odlišností na základe kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy dát**“.

Cieľom psychodiagnostiky nie je iba opis skúmanej osobnosti v jej jedinečných psychologických zvláštnostiach, ale tiež postihovanie kauzálnych vzťahov a súvislostí v jej psychickom vývoji. Úlohou psychologickéj diagnostiky je teda nielen prispieť k určeniu úlohy podľa zaradenia do určitej diagnostickej kategórie, ale aj diferencovať individuálne špecifiká a dynamické zmeny. Psychodiagnostika je komplexný proces, ktorý má viac zložiek: štúdium anamnestických údajov, voľbu adekvátnych metód, ich použitie, hodnotenie záznamov, preverovanie a interpretáciu výsledkov, prípadne diferenciálnu diagnózu a závery s prípadnou prognózou a navrhovanými opatreniami.

Špecifiká penitenciárnej psychologickéj diagnózy spočívajú v tom, že psychológ sa sústreďuje najmä na poruchy správania kvalifikovaného ako správanie delikventné a v tejto súvislosti na voľbu metód optimálnych pre penitenciárnu resocializáciu.

Rozsah vyšetrenia osobnosti odsúdeného je určený konkrétnymi potrebami penitenciárnej praxe. V našich podmienkach vzniká potreba psychodiagnostickej činnosti odsúdeného v nasledujúcich prípadoch:

- pri nástupe do výkonu trestu odňatia slobody (ďalej VTOS)
- v prípade krízových stavov odsúdeného počas VTOS
- v prípade sebapoškodenia a iných druhov patického správania odsúdeného.

Najväčší význam a najväčšia váha je kladená na vstupné psychologické vyšetrenie odsúdeného, ktoré je realizované v zmysle zákona. Vykonávajú ho psychológovia zaradení na úsekoch psychodiagnostickej a konzultačnej činnosti v ústavoch na výkon väzby.

Psychologické vyšetrenie sa vykonáva ihneď po nástupe odsúdeného do VTOS. Ide o komplexné psychologické vyšetrenie, ktorého cieľom je základná penitenciárna psychologická diagnóza spolu s určením prognózy, ďalšieho vývoja a návrhmi na opatrenie realizovanými počas VTOS.

V rámci základného penitenciárneho psychologického vyšetrenia sa psychológ zameriava na relevantné oblasti a faktory osobnosti odsúdeného:

1. **intelektové schopnosti** (intelektová úroveň odsúdeného od pásma nadpriemeru po poruchy intelektu)
2. **osobnosť** (zhodnotenie celej osobnosti odsúdeného a jej jednotlivých zložiek)
 - a) emotivita a afektivita
 - b) postoje a názory
 - c) záujmy
 - d) mechanizmy a reakcie osobnosti
3. **kriminogénna štruktúra odsúdeného** (vypracovanie všetkých bio-psycho-sociálnych faktorov, ktoré vyvolali a podnietili kriminálne správanie).

Proces psychologického vyšetrenia má určité etapy:

1. **zber údajov – zisťovanie dostupných údajov o odsúdenom**
2. **formulácia problému a stanovenie hypotéz**
3. **výber vhodných a adekvátnych psychodiagnostických metód**
4. **vlastné psychologické vyšetrenie**
5. **vyhodnotenie získaných údajov a dát**
6. **formulácia záverov a nálezu spolu s navrhnutím opatrení** (Kopp, 2004).

Do základných metód penitenciárnej psychodiagnostiky patria:

- **analýza dokumentácie prípadu** – zdrojom dát je rozsudok, event. znalecký posudok z odboru psychológie a psychiatrie, zdravotnícka dokumentácia (ak je potrebná) a protokoly z predchádzajúcich psychologických vyšetrení, ak ide o recidivistov;
- **rozhovor**, pomocou ktorého sú zisťované všetky relevantné údaje o odsúdenom;
- **pozorovanie správania klienta**. Slúži, podobne ako rozhovor na poznanie osobnosti odsúdeného, event. porúch správania

a predstavuje špecifický príspevok na zameranie výchovnej a terapeutickej práce;

- **psychologické testy** orientované na poznanie penitenciárne významných charakteristík osobnosti, vrátane jej porúch.

Predpokladom úspešného psychologického vyšetrenia odsúdeného je použitie adekvátnych metód a dodržanie zásad psychodiagnostickej práce, ktorej cieľom je komplexný obraz vyšetrovaného odsúdeného a etiológie jeho prípadu (Kopp, 2004).

2. 2. Osobnosť odsúdeného

Záver psychologického vyšetrenia stanovuje u odsúdeného penitenciárnu diagnózu, ktorá je základom klasifikácie odsúdených. Klasifikácia znamená zaraďovanie odsúdených alebo páchatel'ov do určitých skupín alebo kategórií na základe dopredu stanovených typov. Typológia zahŕňa diagnostické znaky, je nástrojom, pomocou ktorého môžu byť páchatelia, resp. odsúdení triedení. Obe slúžia na tvorbu a realizáciu diferencovaného výchovného systému a zaobchádzania.

Vo svete existuje celý rad klasifikačných systémov opierajúcich sa o osobnosť a jej poruchy. My sa zameriame iba na tie, ktoré sú považované za významné z hľadiska zamerania procesu korektívnej socializácie.

Jednou z najlepšie prepracovaných typológií odsúdených je klasifikačná schéma od Jesnessa (1965) určená pre mladistvých a blízko veku mladistvých. Zahŕňa tieto typy:

1. socializovaný, prispôsobivý,
2. nezrelý, pasívny
3. neurotický, úzkostný,
4. nezrelý, agresívny,
5. kultúrou podmienený,
6. vodca,
7. neuroticky sa odreagovávajúci,
8. neurotický, depresívny.

Niektoré z typov veľmi pravdepodobne nebudú skutočné vnútorné (osobnostné) príčiny kriminálneho správania (typy neurotické), avšak bez ohľadu na obsahovú správnosť Jesnessovej typológie, bez ohľadu na primeranosť jednotlivých programov vzhľadom na typy, je možné považovať Jesnessov prístup za vzorový. Môže slúžiť ako model moderného prístupu k zaobchádzaniu s odsúdenými.

Užšiu väzbu na zameranie výchovnej práce má klasifikácia Schraga, ktorý rozlíšil typy:

1. **prosociálny - zodpovedajúci zhruba socializovanému jedincovi**
2. **antisociálny – zodpovedajúci najskôr deviantne socializovanému jedincovi**
3. **pseudosociálny – s labilným systémom noriem**
4. **asociálny – zodpovedá najskôr defektne socializovanému jedincovi.**

Zaujímavý je prístup Poznyševa (Glotočkin, Pirožkov, 1980). Autor vychádzal zo vzájomného vzťahu osobnostných zvláštností (endogénnych faktorov) a vonkajších okolností (exogénnych faktorov). Podľa toho, či u delikventa prevažujú osobnostné determinanty kriminálneho správania sa alebo vonkajšie determinanty kriminálneho správania sa, rozlišuje typ endogénny a typ exogénny. Oba typy ďalej člení na podskupiny:

1. typ endogénny (so sklonom uspokojovať potreby prostredníctvom páchania trestnej činnosti):
 - a) impulzívny delikvent,
 - b) emocionálny delikvent,
 - c) vypočítavo rozumný delikvent.
2. typ exogénny (pácha trestnú činnosť napriek svojim plánom a očakávaniam, má nízku odolnosť voči nepriaznivým vplyvom prostredia):
 - a) intelektovo obmedzený, nezrelý, ľahkomyselný delikvent,
 - b) pasívny delikvent.

Pri diferenciacii vychádzal zo vzájomného pomeru kriminálnych determinánt správania sa delikventa, na základe čoho vytváral tréningové terapeutické programy korektívnej socializácie.

Za bývalého Československa bol vo väzenstve v Českej republike uskutočnený rozsiahly výskum, ktorého cieľom bolo vytvorenie empirickej typológie odsúdených. Na základe psychologických charakteristík bolo stanovených 8 základných typov osobnosti, z ktorých každý si vyžadoval špecifický typ zaobchádzania. (Urbanová, 1984):

1. socializovaný (afiliancia a dobré autoregulačné mechanizmy),
2. nesocializovaný agresor (absencia svedomia, nebrzdená agresia a egocentrickosť),
3. konformný morón (konformnosť, ťažkopádnosť, tuposť a podriadivosť),
4. nezdržanlivý, nezvládnuteľne pudený (dynamičnosť, túžba po uspokojení, vzrušenie, silná pudová energia a slabá kontrola realitou),

5. neurotický (dobře sformované vnútorné regulatívy správania, pocity viny, zle riešený intrapsychický konflikt),
6. hostilný (dobré autoregulačné mechanizmy, avšak neúmerne zvýšená hostilita),
7. podrobivý (zvýšená afiliácia a komformizmus),
8. anxiózný manipulátor (zvýšená afiliácia so zvýšenou inhibovanosťou a obratným sebakpresadzovaním sa).

Uvedené typológie je možné považovať za reprezentantov prakticky dobre využiteľných prístupov.

2.3. Klasifikácia odsúdených v Slovenskej republike

Vo väzenstve SR sa odsúdení triedia podľa osobnostných charakteristík. Tieto sa zisťujú hneď po nástupe odsúdeného do výkonu trestu odňatia slobody. Ide o vnútornú diferenciaciu, ktorej predchádza diferenciacia vonkajšia.

Vonkajšiu diferenciaciu určuje súd. Je definovaná v Zákone o výkone trestu odňatia slobody č. 475/2005 ako „**výkon trestu podľa stupňa stráženia a riadi sa zásadou, že čím je vyšší stupeň stráženia, tým väčší je rozsah obmedzení; rovnako diferencovane je upravený aj výkon práv a forma zaobchádzania**“ (§ 12). „**Vnútorná diferenciacia je umiestňovanie odsúdených do a skupín v rámci toho istého stupňa stráženia na zvýšenie účinnosti zaobchádzania s odsúdenými**“ (§ 14, ods. 1).

V Poriadku výkonu trestu odňatia slobody (Vyhláška MS SR z 3. 9. 2008) sa v § 9 bližšie špecifikuje, že „odsúdený vykonáva trest v diferenciačnej skupine A, B a C alebo v špecializovanom oddiele; v špecializovanom oddiele, okrem oddielu doživotných trestov, sa diferenciačná skupina neurčuje“ (ods. 1). „Diferenciačná skupina sa určí na základe:

- a) záverov a odporúčaní psychologického vyšetrenia,
- b) poznatkov o správaní sa odsúdeného vo výkone trestu a výkone väzby,
- c) poznania emocionálneho a sociálneho narušenia,
- d) poznania postojov k plneniu povinností a programu zaobchádzania“ (ods. 4).

„**Základom diferencovaného zaobchádzania je režim.** Zaobchádzanie v rovnako označenej diferenciačnej skupine v ústavoch s rôznymi stupňami stráženia je rozdielne“ (ods. 5).

Štandardný režim predstavuje diferenciačná skupina B, kam býva zaradovaná väčšina odsúdených. Do diferenciačnej skupiny A sa zaradujú odsúdení za menej závažné trestné činy a bez psychickej záťaže. Do diferenciačnej skupiny C sa zaradujú recidivisti, odsúdení za

závažnú trestnú činnosť a odsúdení s poruchami správania sa. Odsúdení so závažnejšími psychickými poruchami (zväčša akútneho charakteru, ako sú napr. odsúdení užívateľa drog aktuálne v stave abstinenčného syndrómu), bývajú zaradovaní do oddielu so špecializovaným zaobchádzaním. Odsúdení na doživotné tresty majú dve diferenciacné skupiny, skupinu D1 a D2. Všetci sú najprv zaradení do diferenciacnej skupiny D1 a neskôr, po čase, ktorý nemá bližšie určenie, ho môže zaradovacia komisia preradiť do diferenciacnej skupiny D2, ak rešpektuje väzenský personál a dodržiava ústavný poriadok.

V § 70 je upravená vnútorná diferenciacia odsúdených mladistvých. Vychádza z výskumu mladistvého odsúdeného uskutočneného v Nápravno-výchovnom ústave pre mladistvých (Havrlentová, 1990). Ide o klasifikačný model, ktorý je takisto založený na psychologických kritériách. Základný model sa zachoval, je však upravená terminológia v súlade s dobou. V odseku 1 až 4 sa uvádza, že: „Mladiství sa podľa intelektových schopností a resocializačnej prognózy umiestňujú v ústave do dvoch diferenciacných skupín, v ktorých rozsah práv aj obmedzení je rovnaký;..... Mladistvý s nenarušeným intelektom sa umiestňuje do I. diferenciacnej skupiny a podskupiny a) I/A pre mladistvých s priaznivou resocializačnou prognózou alebo

b) I/B pre mladistvých s menej priaznivou resocializačnou prognózou.

Mladiství so zníženými intelektovými schopnosťami (v pásme subnormy a nižšie) sa umiestňujú do II. diferenciacnej skupiny a podskupiny

a) II/A pre mladistvých s priaznivou resocializačnou prognózou alebo

b) II/B pre mladistvých s menej priaznivou resocializačnou prognózou.

Pri umiestňovaní do oddielov príslušných diferenciacných podskupín sa prihliada najmä na vzdelanie, úroveň pracovných schopností, povahové vlastnosti a závažnosť spáchanej trestnej činnosti.“

Termín penitenciárna diferenciacia prakticky označuje diferenciaciu zaobchádzania s odsúdenými. Vychádza z predpokladu existencie skupín odsúdených s podobnou štruktúrou osobnosti a podobnými mechanizmami vzniku a rozvoja kriminálneho správania.

2. 4. Zaobchádzanie s odsúdenými vo výkone trestu odňatia slobody

Diferenciacia odsúdených teda spočíva na poznaní uvedených činiteľov, z nej odvodenej klasifikačnej schémy a zodpovedajúcej penitenciárnej diagnostike.

Diferencované zaobchádzanie s odsúdenými ďalej predpokladá vývoj širokej palety programov pokrývajúcich tieto hlavné oblasti:

- a) **vzdelanie** – diferencované podľa dosiahnutej úrovne vzdelania a predpokladov učenia;
- b) **voľný čas** – voľnočasové aktivity slúžiace na kultiváciu osobnosti v sfére záujmov a koníčkov;
- c) **práca** – nutná kvôli ekonomickému zaisteniu odsúdených a zameraná na ich vedenie k zodpovednosti (plnenie si povinností) a na rozvoj ekonomického správania;
- d) **osobnosť** – tréningové a terapeutické činnosti, orientované na osvojenie si sociálnych zručností nutných pre relatívne bezporuchový život na slobode;
- e) **sociálne väzby a vzťahy** – zamerané extramurálne na udržanie a rozvoj, event. stimuláciu vzniku hodnotných sociálnych väzieb a vzťahov (rodina, priatelia a pod.).

Základným a hlavným cieľom programov zaobchádzania musí byť príprava odsúdených na pokiaľ možno hodnotný život na slobode, v optimálnom prípade na podporu „dozretia“ osobnosti prejavujúcej sa sebareguláciou založenou na samostatnom a zodpovednom rozhodovaní a akceptácii jeho následkov. Základným princípom uplatňujúcim sa vo všetkých programoch je princíp reality. To znamená, že požiadavky kladené programom na odsúdeného musia zodpovedať požiadavkám reálneho života na slobode. Len tak môže byť splnený zhora uvedený cieľ (Netík, Netíková, Hájek, 1997)

2. 5. Aplikácia psychologických metód v procese zaobchádzania s odsúdenými

Jednou z hlavných úloh zaobchádzania s odsúdenými je zmena ich sociálno-deviantného správania. K tomuto cieľu nie je možné dospieť bez využitia relevantných psychologických poznatkov a prístupov a to vo všeobecnej rovine, kde sú poznatky modernej psychologickéj teórie využívané pri formulovaní koncepcie celého procesu korektívnej socializácie a v konkrétnej rovine, kde sa psychologické prístupy aplikujú priamo v praxi.

Podľa Poriadku pre výkon trestu odňatia slobody základnou formou zaobchádzania s odsúdenými je individuálne výchovná práca a **komunitný systém**, ktorý orientuje a integruje všetky jeho zložky na dosahovanie vytýčených cieľov. Poriadok pre výkon trestu odňatia slobody ďalej špecifikuje osobitné výchovné prístupy pri zaobchádzaní s odsúdenými, kam patria:

- skupinové sociálno-výcvikové, poradenské a psychoterapeutické postupy,
- individuálne poradenské, psychoperapeutické a reedukačné postupy,
- špeciálno-pedagogické postupy.

Najčastejšie sa používajú nasledovné postupy a techniky:

- **sociálno-psychologický výcvik.** Ten má za cieľ osvojenie si zručností potrebných na hodnotný interpersonálny styk, t.j. sebaopoznanie a poznanie druhých, rozvoj kooperatívneho správania, komunikatívnych zručností atď. Prebieha v skupine odsúdených vedených odborným pracovníkom (psychológ, pedagóg) a na dosiahnutie uvedených cieľov využíva skupinové procesy;
- **psychologické poradenstvo** - orientované na riešenie všeobecných i konkrétnych problémov odsúdených, zvlášť v oblastiach: zamestnania, partnerských vzťahov, výchove detí, zdravia a vzdelávania. Cieľom poradenstva je stimulovať rozvoj schopností klienta riešiť svoje problémy;
- **psychoterapia** – preniká hlbšie do osobnosti odsúdeného a je zameraná na odstránenie symptómov (poruchy) alebo na odstránenie príčin porúch alebo chorôb. Ide o cieľavedomé pôsobenie psychoterapeuta na klienta psychologickými prostriedkami;
- **terapeutická komunita** – jej cieľom je štruktúrne prestavba osobnosti a jeho socializácia pomocou využívania modelových situácií v malej spoločenskej skupine pre projekciu a korekciu maladaptívnych foriem správania sa. Ide o organizačný systém oddelenia, kde sa uplatňujú psychoterapeutické metódy.
- **psychologická intervencia** – pomocou nej sa odkláňajú nežiadúce formy neprispôsobivého, nevhodného správania sa odsúdeného alebo tlmia či zmierňujú negatívne, zaťažujúce prežívanie spojené s pobytom vo VTOS ;
- **krízová intervencia** – predstavuje spojenie psychoterapie a poradenstva. Rozumie sa tým intenzívny krátkodobý zákrok psychológa v situácii akútnej interpersonálnej alebo intrapersonálnej krízy. Najčastejšími prípadmi, ktorej je krízová intervencia indikovaná, je predovšetkým sebadeštruktívne správanie (sebapoškodzovanie, pokus o samovraždu, hladovka) a agresia voči okoliu (rozbíjanie cely, napadnutie väzenského personálu a pod.).

3. Zaobchádzanie so špecifickými kategóriami odsúdených

3. 1. Zaobchádzanie s odsúdenými s poruchami správania sa

Najpočetnejšiu osobitnú problémovú skupinu tvoria odsúdení s poruchami správania sa, v staršej terminológii označovaní ako psychopati. (Z praktického a úsporného hľadiska budeme používať tento starší termín.) Vzhľadom na osobnostné zvláštnosti odsúdených psychopatov boli vytvorené špecializované oddelenia. Pôsobenie na odsúdených psychopatov súvisí s možnosťami resocializácie v podmienkach VTOS. Praktické skúsenosti potvrdzujú, aké náročné je zaobchádzanie s psychopatmi v bežných podmienkach výkonu trestu. **Pôsobia ako sústavní narušitelia, nepriaznivo ovplyvňujú sociálnu atmosféru celého ústavu. Vystupujú agresívne nielen voči odsúdeným, ale aj proti príslušníkom, neustále píšú sťažnosti, so všetkým a všade prejavujú nespokojnosť.** Vo zvýšenej miere sa u nich prejavuje návyk na alkohol a drogy. **Trestnú činnosť so striedavými pobytmi vo VTOS prijímajú ako svoj životný štýl.** Preto je také vysoké percento recidivistov označované za psychopatov.

Korigovať správanie psychopatov sa nedarí alebo len veľmi ťažko. Zlyhávajú represívne metódy, výsledky individuálnej práce vychovávateľov a špecialistov nezodpovedajú vynaloženému úsiliu. Psychopati nie sú dostatočne prístupní novej korigujúcej skúsenosti, ktorá by sa za obvyklých podmienok u zdravého jedinca odrazila skôr či neskôr v zmene správania.

Narušená je aj časová orientácia psychopatov. Ich myslenie a konanie sa týka predovšetkým prítomnosti. Význam budúcnosti je prehlušený záujmom o aktuálny stav a tým aj dôsledky ich konania nenesú žiaduci korektívny náboj.

Psychopati na rozdiel od normálnych jedincov majú zúžené predpoklady na zvládanie náročných, najmä konfliktných situácií. Množstvo experimentálnych prác ukazuje na **vzťah medzi maladaptívnymi prejavmi správania a poruchami učenia. Poruchy učenia sa javia ako jeden z faktorov podieľajúcich sa na vzniku psychopatie.** Procesy učenia však prebiehajú odlišným spôsobom, ktorý je potrebné v resocializačne liečebných postupoch rešpektovať.

Ukázalo sa ako účelné zriaďovať pre odsúdených s výraznými poruchami osobnosti **špecializované ústavy či oddelenia.** Východiskom pre zriaďovanie oddelení pre odsúdených s psychopatickou štruktúrou osobnosti je predpoklad, že takíto odsúdení sú schopní modifikovať svoje správanie na základe minulých skúseností a to vtedy, ak sú k tomu systematicky vedení. Teoretickým základom liečebno-výchovného pôsobenia je program

sociálneho učenia začlenený do komunitného systému. Pre výber odsúdených do uvedených oddelení je vhodné dodržiavať určité kritériá. Nemali by byť prijímaní odsúdení psychopati s poškodenou CNS, s mentálnymi defektmi a s dlhodobým abúzom alkoholu a drog (Kopp, 2004).

Podľa Netíka napriek veľkej skepse, ktorá je charakteristická takmer pre všetkých odborníkov, ktorí sa psychopatmi zaoberajú, je možné stanoviť všeobecné predpoklady zaobchádzania s nimi: **vrelý a chápací prístup, avšak kriticky, realistický a zásadne dôsledný. „Pravidlá hry“ musia byť pevné, zrozumiteľné a dôsledne vymáhané** (Netík, Netíková, Hájek, 1997).

Efektívnosť takejto koncepcie môže zásadne zmeniť výslednosť diferencovaného resocializačného pôsobenia na odsúdených psychopatoch. Odráža sa v počte odsúdených, ktorí sú schopní naplniť účel VTOS a nedopustia sa ďalšej trestnej činnosti. Takúto skutočnosť potvrdzujú aj výsledky katamnestickeho sledovania odsúdených, ktorí prešli špecializovanými oddeleniami vo vybraných ústavoch. Z analýzy takýchto výsledkov vyplýva, že zo sledovaného súboru odsúdených psychopatoch recidivovalo 33%. Vzhľadom na to, že tento výsledok bol dosiahnutý u chronických recidivistov, ktorí boli v štandardných podmienkach VTOS problémoví, možno ho považovať za mimoriadne úspešný (Kopp, 2004).

3. 2. Zaobchádzanie s odsúdenými so závislosťou od alkoholu a drog

V poradí druhou najpočetnejšou skupinou odsúdených sú odsúdení závislí od alkoholu a od drog. Väčšina z nich má súdom nariadenú **protialkoholickú alebo protitoxikomanickú liečbu**, ktorú zväčša absolvuje vo väzenských podmienkach. Ich realizácia je problematická (na rozdiel od liečby civilnej, ktorá je dobrovoľná), pretože **mnohí, najmä alkoholicy, nemajú na seba náhľad a tak nie sú motivovaní aktívne sa zapojiť do liečebného procesu. Preto prvoradovou úlohou a prvotnou úlohou je získať náhľad odsúdeného o svojej závislosti a tak ho motivovať aktívne sa liečiť**. Pokiaľ sa to nepodarí, liečba sa míňa účinku a jej absolvovanie je formálne a teda aj zbytočné.

Oba druhy liečenia sa vykonávajú v troch ústavoch na výkon trestu. Ich pracovné tímy sú tvorené z odborníkov z radov psychiatrov a psychológov a ich odborná činnosť sa zakladá na najnovších trendoch a poznatkoch spôsobov liečenia jedincov závislých od alkoholu a drog, pričom berú do úvahy špecifiká väzenského prostredia. **Základom je terapeutická komunita a rôzne druhy psychoterapií skupinovú, či individuálnou formou. K tomu sa pridružujú edukatívne činnosti, režimová liečba, bodovací systém a relaxačné techniky.**

Od roku 1998 sa v ústavoch na výkon trestu začali postupne budovať bezdrogové zóny (v súčasnosti je ich 6), kde sa dobrovoľne hlásia odsúdení, ktorí nemali súdom nariadenú protitoxikomanickú liečbu, no mali skúsenosť s drogou, cítia sa byť závislými od drog, nechcú však pokračovať v ich užívaní. Bezdrogové zóny majú svoje pravidlá, ktoré musí odsúdený dodržiavať. Pokiaľ ich poruší (nadmerné užitie liekov, pitie alkoholu na pracovisku, násilie medzi odsúdenými), je z bezdrogovej zóny vyradený (Havrlentová, 2006).

3. 3. Zaobchádzanie s odsúdenými za nedbalostné trestné činy

Menej početnú skupinu odsúdených tvoria odsúdení za nedbalostné trestné činy. Podľa Netíka (Netík, Netíková, Hájek, 1997) z forenzno-psychologického hľadiska netvoria páchatelia nedbalostných trestných činov homogénnu skupinu. **Líšia sa prinajmenšom mierou asociality, resp. mierou asociálneho zasiahnutia osobnosti.** Na tomto základe je možné diferencovať páchatel'a nedbalostných deliktov na 3 skupiny:

1. **páchatel'a náhodných deliktov, výrazne situačne podmienených.** Psychika týchto páchatel'ov, zvlášť ich kognitívne procesy, mohli byť ovplyvnené (únavou, afektom, vnútorným napätím, začínajúcim organickým ochorením centrálného nervového systému a pod.) alebo nemuseli (u tzv. nešťastných zhôd okolností pri nevhodnej organizácii činnosti);
2. **páchatel'a „náhodných“ deliktov, ktorí boli pod vplyvom alkoholu alebo drog;**
3. **páchatel'a deliktov determinovaných nedostatočnou alebo nadmernou motiváciou k výkonu,** v ktorom sa obvykle uplatňujú ako posilňujúce elementy iné motivačné alebo osobnostné premenné (snaha ukázať sa, agresia, potreba obdivu, ľahostajnosť k okoliu a mnoho ďalších).

Na páchatel'a prvej skupiny by sa mala v čo najväčšej šírke vzťahovať depenalizácia. **Trest odňatia slobody má v tomto prípade toľko vedľajších, nežiadúcich účinkov, že hlavný účel trestu, ochrana spoločnosti, takmer negujú. Zaobchádzanie je vcelku nadbytočné, event. sa obmedzuje na krízovú intervenciu, či poradenskú činnosť, časťou pre elimináciu vedľajších účinkov trestu (strata zamestnania, rozpad rodiny a pod.), časťou pre riešenie ťažkostí, napr. reaktívnych psychických porúch, vznikajúcich v súvislosti so spáchaným činom a pocitmi viny z neho.**

Druhú a tretiu skupinu tvoria prevažne páchatelia skutočne závažnejších trestných činov. Druh trestu by mal vychádzať z účinkov činu a z miery asociálneho zasiahnutia

osobnosti. V tejto súvislosti je zaujímavý poznatok z výskumu osobnosti páchatel'a o agresívnej nálađe po požití alkoholu a nízkych až chýbajúcich pocitoch viny (Neumann, Dobešová In: Netík, Netíková, Hájek, 1997). To by oprávňovalo použitie tiež nepodmienečných trestov odňatia slobody doplnených vhodne zameraným zaobchádzaním s programami, ktoré sa nebudú výraznejšie líšiť od programov pre páchatel'ov ľahších deliktov.

3. 4. Zaobchádzanie so sexuálnymi deviantmi

Málo početnou špecifickou skupinou sú odsúdení sexuálni devianti, teda jedinci, ktorých sexuálne správanie sa natoľko odchyľuje od normy, že je postihované trestným právom. Nie všetky sexuálne deviantné aktivity patria medzi kriminálne správanie. Trestným právom sú postihované v podstate len ich najnebezpečnejšie formy. Nebezpečným sexuálnym deviantom býva obvykle nariaďovaná ochranná sexuologická liečba ústavnou formou. Uskutočňuje sa na psychiatrickom oddelení v jednom ústave na výkon trestu a má celoslovenskú pôsobnosť. **Komplexnú terapiu tvorí individuálna a skupinová psychoterapia, arteterapia, muzikoterapia, biblioterapia, ergoterapia a farmakoterapia. V indikovaných prípadoch sa realizuje chirurgická liečba** (nevyhnutný je súhlas pacienta – dodatok autorky). Pre voľbu charakteru terapie je dôležité triedenie sexuálnych deviácií z hľadiska spoločenskej nebezpečnosti a liečebných možností jednotlivých kategórií deviácií (Pogády In: Kopp, 2004).

3. 5. Zaobchádzanie s odsúdenými na dlhodobé a doživotné tresty

Dlhodobé tresty odňatia slobody, t.j. tresty nad 10 rokov majú jediný účel a síce izolovať nebezpečného a aktuálne prakticky neovplyviteľného páchatel'a od spoločnosti. Z hľadiska regulatívnej funkcie trestu (zmeny správania) sú dlhodobé tresty spojené s pravdepodobnosťou ich ukončenia ešte za života odsúdeného časovo „predimenzované“. Následkom toho **postupne vyhasínajú sociálne žiadúce vzorce správania, pretože sú v podmienkach uväznenia neadaptívne a vynárajú sa vzorce nové, pre život na slobode nevhodné, dochádza k strate iniciatívy, zužuje sa záujmové pole (pokiaľ bolo) a osobnosť odsúdeného sociálne degraduje.**

Pokiaľ ide o event. vznik a rozvoj psychických porúch vplyvom dlhodobého uväznenia, potom výsledky výskumu vykonaných na odsúdených na doživotie, sa rôznia. Vo

všeobecnosti je u nich nachádzaná **vysoká miera psychickej poruchovosti** (neurotické, psychotické, depresívne). Napriek tomu ich nie je možné dávať do súvislosti s faktom dĺžky trestu. Vzhľadom na to, že ide o páchatel'a najzávažnejších deliktov, často recidívnych, nie je možné vylúčiť, že táto poruchovosť bola prítomná ešte pred spáchaním deliktu, za ktorý boli odsúdení na doživotie.

Výskumy orientované všeobecne na zmeny osobnosti vplyvom výkonu doživotného trestu poukazujú na postupnú stratu perspektív, inštitucionalizáciu odrážanú vznikom závislosti od personálu a podmienkach ústavného života, ďalej na zvýšenie introverzie a čiastočne tiež na zvýšenie nepriateľského postoja predovšetkým k sebe samotnému (autohostilita). Celkový úpadok osobnosti nebol vždy zaznamenaný.

Richards (1978) v metodologicky vypracovanej porovnávacej štúdií odsúdených na dlhodobé a krátkodobé tresty zistil, že za najzávažnejšie problémy považujú obe skupiny uväznených **stratu niekoho blízkeho, pocit životnej prázdnoty, sexuálnu frustráciu, stratu zábavy a sociálnu izoláciu. Ako problém nevystupovali ani suicidálne myšlienky, ani nepriateľstvo voči spoločnosti, či strata sebavedomia.**

Všeobecne je teda možné konštatovať, že dlhodobé uväznenie zrejme významne neohrozuje duševné zdravie odsúdeného (pokiaľ je duševne zdravý), ale do značnej miery samo o sebe vplyvom procesu prizonizácie znižuje pravdepodobnosť úspešnej reintegrácie po prepustení na slobodu. Je možné očakávať, že pravdepodobnosť jeho zlyhania v rade podstatných sfér sociálneho života – v profesii, partnerskom a občianskom živote – sa zvýši.

Preto práve u dlhodobých trestov odňatia slobody a zvlášť u doživotia musí platiť, pokiaľ možno ešte viac než u iných sankcií, **základný cieľ procesu korektívnej socializácie a síce prípravu na život na slobode.** Bez perspektív prepustenia, čo aj v ďalekej budúcnosti, stráca zmysel akékoľvek zaobchádzanie. Výkon dlhodobých trestov odňatia slobody, vrátane doživotia, sa nesmie obsahovo líšiť od výkonu trestov kratších. Prostredie (cely), v ktorých prebieha výkon predovšetkým dlhodobých trestov, by malo byť stimulujúce a pokiaľ možno sa blížiť ubytovacím podmienkam na slobode. Dostatočná paleta programov korektívnej socializácie by mala byť samozrejmosťou (Netík, Netíková, Hájek, 1997)..

4. Negatívne javy vo väzení

Väzenstvo je súčasťou komplexu opatrení štátu pri zaistovaní bezpečnosti občanov. Preto je uväznenie páchatel'a chápané predovšetkým ako izolácia (cieľom ktorej je na kratšiu či dlhšiu dobu zabrániť odsúdenému páchať trestnú činnosť) a čiastočne aj ako odplata za

spáchaný trestný čin. **Minimálne štandardné pravidlá pre zaobchádzanie s väznenými osobami OSN a Európske väzenské pravidlá** ustanovujú niektoré hlavné zásady zaobchádzania s väznenými osobami. Okrem iného uvádzajú, že: „**uväznenie z dôvodu odňatia slobody je trestom už samo o sebe. Podmienky väzby a väzenský režim preto nemajú prehlbovať tento stav, s výnimkou prípadov, kedy je nutná segregácia alebo opatrenia na udržanie ich disciplíny ako následok správania sa väzňov**“. Dokument ďalej ustanovuje „**zaistenie podmienok zlučiteľných s ľudskou dôstojnosťou a všeobecne uznávanými normami spoločnosti**“ a „**zníženie na minimum škodlivých vplyvov uväznenia a rozdiely medzi životom vo väzení a životom na slobode**“. Výkon trestu odňatia slobody a výkon väzby majú svoje špecifiká, ktoré výrazným spôsobom ovplyvňujú výchovné poslanie trestu a v niektorých ohľadoch ich môžeme považovať skôr za komplikáciu, či takmer kontraindikáciu tohto snaženia. **Podmienky výkonu trestu odňatia slobody považujú mnohí penológovia, penitenciárni psychológovia a penitenciárni pedagógovia za desocializačné a nie resocializačné.** Napriek snahám o korekciu správania odsúdených a ich odklonu od kriminálnej kariéry, sa vo väzniciach vyskytujú i niektoré negatívne javy a riziká, ktorými sú:

- **nebezpečenstvo vzájomnej demoralizácie väzňov („druhý život“ odsúdených, proces prizonizácie)**
- **ako donucovací prostriedok má negatívny vplyv na odsúdeného – posilňuje otrlosť, ľahostajnosť, podliezavosť**
- **pretrhnutie sociálno-užitočných vzťahov (rozbitie rodiny)**
- **sociálna stigmatizácia (ako prekážka jeho resocializácie a najmä reintegrácie do spoločnosti)**
- **narušenie vôľových vlastností väzňov ako je sebaovládanie, samostatnosť, schopnosť rozhodovať sa, disciplinovanosť, namiesto čoho nastupuje výchova k nesamostatnosti, heteronómna morálka**
- **gradácia komplexov menejcennosti (najmä u mladistvých)**
- **rast zadĺženosti**
- **skúsenosť s homosexuálnym stykom, nebezpečenstvo prenosných chorôb.**

Mnohé tieto negatívne javy vedú k anomálnemu správaniu, ktoré definuje Mařádek (In: Sochůrek, 2007 s. 4) ako „ také správanie, ktoré nie je duševnou poruchou, či chorobou, ale sa vyznačuje výnimočnosťou a odchýlnosťou ako od všeobecnej ľudskej normy, tak aj od

normy bežnej vo väzenskej populácii“. Jeho výskyt kolíše podľa stupňa kriminálnej infekcie väžňa v interakcii s jeho osobnosťou. Citovaný autor rozoznáva niekoľko typov anomálneho správania:

- **anomálne správanie pripomínajúce duševnú poruchu (chorobu). Ide o správanie hypochondrické, hysterické alebo výrazne depresívne s častou somatizáciou**
- **anomálne správanie spôsobené krízou z uväznenia alebo osobnou krízou (rozvod, úmrtie). Ide o poruchy správania ako strach z budúcnosti, zmätočnosť, púťosť, nepokoj**
- **anomálne správanie účelového a protestného charakteru. Ide prevažne o samovražedné aktivity a podtextom nátlaku a vydierania, rôzne formy sebapoškodzovania, hladovky**
- **šikanovanie, násilné konanie, trestné činy**
- **rôzne formy agresie (aktívna, pasívna, verbálna, fyzická)**
- **zlyhania v podobe nedisciplinovanosti, odmietanie plnenia povinností, vzdor alebo rezignácia, pasívna rezistencia**
- **odchýlne uspokojovanie potrieb, najmä sexuálnych.**

Trest odňatia slobody vo svojej tradičnej podobe je fakticky trestom odňatia slobodného pohybu a príležitostí na uspokojenie radu i primárnych, t.j. biologických potrieb. Izolácia jedinca v špecifických podmienkach, ktoré sa výrazne odlišujú od reálneho života mimo väzenia, je sama o sebe relatívne vážnou prekážkou reintegrácie odsúdeného do spoločnosti. **Úspešné prežitie tradičného VTOS vyžaduje adaptáciu na život väzenskej subkultúry. Adaptácia v tomto zmysle znamená prijatie subkultúrnych noriem a pravidiel, značne odlišných od všeobecne platných, ďalej osvojenia si nových, z hľadiska prežitia výhodnejších vzorcov správania a postupné vyhasínanie adaptívneho správania potrebného na život mimo väzenia.** Takto adaptovaný jedinec na tradičný výkon trestu odňatia slobody má po dlhšom uväznení horšiu individuálnu kriminálnu prognózu, tzn. vyššiu pravdepodobnosť recidívy kriminálneho správania. Adaptácia na život vo väzenských podmienkach sa nazýva **prizonizácia** a má 2 zložky: inštitucionalizáciu a ideologizáciu.

Inštitucionalizáciou označuje adaptáciu na vysoko organizovaný väzenský život, spojenú so stratou aktivity a iniciatívy. **Ideologizácia** predstavuje prijatie subkultúrnych noriem a pravidiel, prijatie subkultúrneho systému racionalizácií a osvojenie si a používanie špecifického jazyka, tzv. kriminálneho argotu. Je prejavom identifikácie s kriminálnou subkultúrou. Prizonizácia je proces, ktorý podstatne znižuje až anuluje pravdepodobnosť

reintegrácie odsúdeného do spoločnosti po prepustení z výkonu trestu (Harbordt, In: Netík, Netíková, Hájek, 1997).

Indikátorom hĺbky prizonizácie je konkrétne správanie jedinca vo väzení, pretože prostredie väzenia sa výrazne odlišuje od bežného života mimo väzenia. O kolektívoch väzňov nie je možné uvažovať ako o kolektívoch v bežnej populácii. Zvýšeným výskytom osôb s rôznymi psychickými problémami vznikajú vo väzeniach špecifické sociálne skupiny, ktoré majú rad zvláštností. Často sa vracajú práve tzv. dobrí väzni, trestná činnosť ktorých je spravidla majetkového, relatívne špecializovaného a opakovaného charakteru. Rovnako sa tak často vracajú väzni multirecidivisti, väzni trpiaci poruchami osobnosti, s plynulým abúzom alkoholu alebo drog, násilníci a páchatelia so sexuálnou motiváciou. **Práve nositelia prizonizácie znamenajú veľkú psychickú záťaž pre kriminálne nenarušených spoluväzňov, zatiaľ čo z hľadiska personálu je ich správanie v rámci vonkajších prejavov takmer bez poruchové a a nekonfliktné** (Sochůrek, 2007).

Napätie vo väzení teda vytvárajú predovšetkým väzni vymykajúci sa normám väzenského života. Konflikty vyvolávajú najmä väzni trpiaci poruchami osobnosti.

Nahromadenie jednotlivcov s rôzne vyjadrenou asociálnou poruchou osobnosti v úzkom priestore majú za následok rozvoj tzv. **druhého života odsúdených**. Druhý život zahŕňa vznik špecifickej neformálnej štruktúry (a) sociálnych vzťahov a pozícií, hierarchie odsúdených s presne vymedzenými rolami a korešpondujúcimi právami a tiež sociálno-patologickými formami správania.

Sociálno-patologické formy správania – prejavy druhého života odsúdených – sú veľmi široké, od vyžadovania (a poskytovania) drobných úsluh, úplatkov za ochranu, cez vydieranie, priživovanie sa na druhých, hranie hazardných hier, cez kšefty s liekmi, homosexuálne styky až po šikanu, ba až homicidálnu agresiu (Netík, Netíková, Hájek, 1997).

Otázky:

1. Čím sa zaoberá penitenciárna psychológia?
2. Aké sú základné funkcie trestu?
3. Aká musí byť sankcia, aby bola účinná?
4. Na čo slúži diagnostika odsúdených a čo je jej cieľom?
5. Na aké oblasti osobnosti je zameraná?
6. Vymenuj etapy psychologického vyšetrenia odsúdeného.
7. Vymenuj základné metódy penitenciárnej psychodiagnostiky.
8. Z pohľadu zamerania na výchovnú prácu uveď praktickú klasifikáciu odsúdených.
9. Opíš klasifikáciu odsúdených v Slovenskej republike.
10. Na aké oblasti je zamerané zaobchádzanie s odsúdenými?
11. Aké psychologické metódy sa používajú v zaobchádzaní s odsúdenými?
12. Opíš zaobchádzanie s odsúdenými s poruchami správania sa.
13. Opíš zaobchádzanie s odsúdenými so závislosťou od alkoholu a drog.
14. Opíš zaobchádzanie s odsúdenými za nedbalostné trestné činy.
15. Opíš zaobchádzanie so sexuálnymi deviantmi.
16. Opíš zaobchádzanie s odsúdenými na dlhodobé tresty.
17. Opíš negatívne javy vo väzení.
18. Opíš 7 typov anomálneho správania.
19. Definuj, čo je to inštitucionalizácia a jej dve zložky, ideologizácia a prizonizácia.
20. Čo je to tzv. druhý život odsúdených a aké sú jeho prejavy?